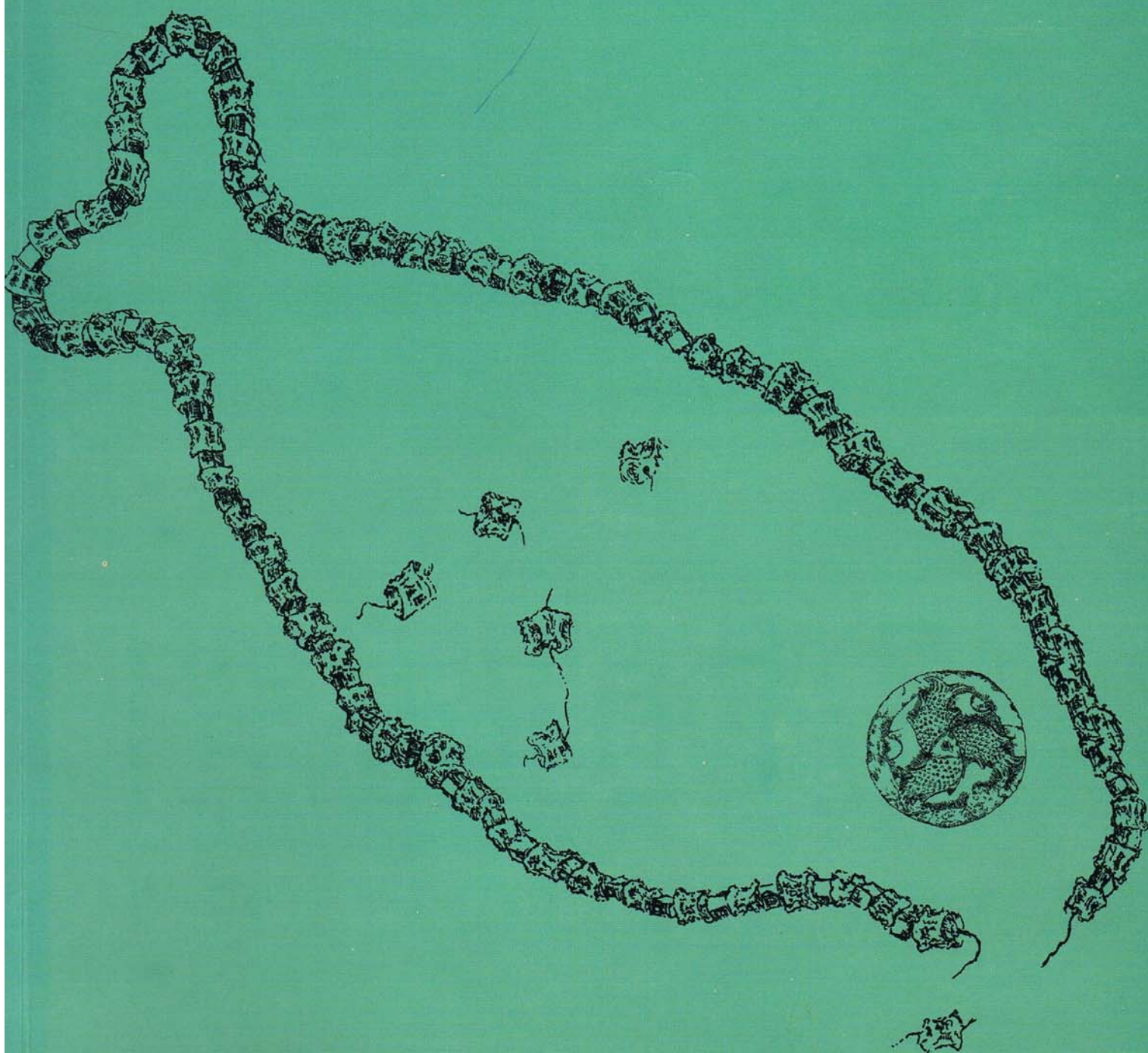

Daniel Makowiecki

HISTORIA RYB I RYBOŁÓWSTWA

W HOLOCENIE NA NIŻU POLSKIM
W ŚWIECIE BADAŃ
ARCHEOICHTIOLOGICZNYCH

DANIEL MAKOWIECKI – urodzony w 1959 roku, archeozoolog, adiunkt w Instytucie Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Oddział w Poznaniu. Ukończył studia archeologiczne na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz studia zootechniczne w Akademii Rolniczej w Poznaniu. Doktorat z nauk humanistycznych w zakresie archeologii w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie pod kierunkiem prof. dr hab. Alicji Lasoty-Moskalewskiej. Stypendysta Belgian Office for Scientific, Technical and Cultural Affairs w Royal Museum of Central Africa w Tervuren, Alexander von Humboldt-Stiftung w Deutsches Archäologisches Institut w Berlinie oraz Copenhagen Biosystematics Centre of the Zoological Museum University of Copenhagen. Autor ponad 90 publikacji naukowych z zakresu archeozoologii. Prowadzi badania nad znaczeniem zwierząt w gospodarce i kulturze człowieka na Nizinie Polskiej, w Bułgarii i Egipcie. Jest członkiem International Council for Archaeozoology (ICAZ), Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego, Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich. Sekretarz Komisji Archeologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz redaktor „Archeozoologii”.

Autor łączy rozważania gospodarczo-kulturowe z tłem przyrodniczym. W swym zamierzeniu jest to więc zadanie pionierskie i dodajmy zaraz bardzo trudne, gdyż wymagające gruntownej wiedzy w odrębnych dziedzinach nauk, a przede wszystkim umiejętności wykrywania uwarunkowań przyrodniczych i kulturowych w zaobserwowanych zjawiskach. Autor mógł się go podjąć, dysponuje bowiem taką wiedzą i szerokim doświadczeniem praktycznym w zakresie badań archeozoologicznych i archeoichtiologicznych, przeprowadzonych na zespołach szczątków zwierzęcych ze wszystkich epok pradziejowych i dziejowych ziem polskich. Przedstawione dowody zmuszają do gruntownej rewizji dotychczasowych bilansów gospodarki żywnościowej.

prof. dr hab. Stanisław Kurnatowski

Opracowanie zawiera szereg wartościowych informacji nie tylko istotnych dla badań archeologów i historyków, lecz także dla ichtiologów oraz biologów zajmujących się rozprzestrzenianiem rodzimych gatunków ryb w epoce polodowcowej. Autor nie tylko stwierdza występowanie poszczególnych gatunków ryb w czasie, ale na podstawie dobrze opracowanych i przedstawionych wykresów charakteryzuje ich wielkość. Zawarte w pracy rozważania nad rozwojem i znaczeniem rybołówstwa są interesujące oraz nowatorskie.

prof. dr hab. Zygmunt Chelkowski

ISBN 83-89499-02-9

9 788389 499029 >

Daniel Makowiecki

*Historia ryb i rybołówstwa w holocenie
na Niżu Polskim w świetle badań
archeoichtiologicznych*

Spis treści

Od autora	7
Wstęp	9
1. Rozwój archeoichtiologii, aktualny stan badań, metody i podstawy źródłowe	11
1.1. Badania archeoichtiologiczne na świecie	11
1.2. Badania archeoichtiologiczne w Polsce	12
1.3. Cel pracy, założenia metodyczne i ich realizacja	14
1.4. Charakterystyka źródeł	18
2. Uwarunkowania środowiskowe rozprzestrzeniania się i rozwoju ichtiofauny w wodach śródlądowych i Bałtyku	21
2.1. Zarys historii sieci wodnej Nizżu Polskiego oraz basenu bałtyckiego w późnym plejstocenie i na początku holocenu oraz ważniejszych czynników klimatycznych	21
2.1.1. Rzeki	21
2.1.2. Jeziora	23
2.1.3. Bałtyk	25
2.2. Rytmika zmian temperatury powietrza u schyłku plejstocenu i w holocenie	27
2.3. Znaczenie zmian środowiska dla rozwoju ichtiofauny	28
3. Biologiczne uwarunkowania środowiskowego podziału ichtiofauny	29
3.1. Temperatura	29
3.2. Rybacka klasyfikacja jezior i rzek	30
3.3. Charakterystyka przyrodniczo-biologiczna współczesnych, wybranych gatunków ryb wód Nizżu Polskiego i Bałtyku Południowego, spotykanych najczęściej w depozytach archeologicznych	34
4. Historia wędrówek i formowania ichtiofauny na Nizżu Polskim	37
4.1. Dotychczasowe koncepcje centrów genetycznych ichtiofauny i tras ich rozprzestrzeniania w strefie wód Nizżu Polskiego i Bałtyku	37
4.2. Centra genetyczne ryb a trasy ich rozprzestrzeniania	38
4.3. Historia rozprzestrzeniania się ryb i jej archeoichtiologiczne świadectwa	38
4.3.1. Ryby karpiozate – Cyprinidae	41
4.3.2. Pozostałe ryby słodkowodne	46
4.3.3. Ryby dwuśrodowiskowe (wędrówne)	47
4.3.4. Ryby morskie	50
4.4. Sekwencja zasiedlania wód przez ryby i jej uwarunkowania	50
5. Rybołówstwo społeczeństw mezolitycznych i neolitycznych	53
5.1. Analiza szczątków ryb ze stanowisk mezolitycznych i paraneolitycznych	54
5.1.1. Tłokowo, st. 2	54
5.1.2. Miłuki, st. 4	57
5.1.3. Mszano, st. 14	58
5.1.4. Dudka, st. 1	60
5.1.5. Pobiel, st. 10	69
5.1.6. Chwalim, st. 1	70
5.1.7. Samborowo, st. 10	71
5.2. Analiza szczątków ryb ze stanowisk neolitycznych strefy pojeziorno-nizinnej	72
5.2.1. Bożejewice, st. 22/23 (GAZ 381)	72
5.2.2. Stolno, st. 2	73
5.2.3. Rządkwino, st. 22 (GAZ 365)	75

5.2.4. Brześć Kujawski, st. 3.	75
5.2.5. Osłonki, st. 1.	78
5.2.6. Żegotki, st. 3 (GAZ 377) i st. 5 (GAZ 376)	80
5.2.7. Łagiewniki, st. 5.	82
5.2.8. Siniarzewo, st. 1 (GAZ 79/80)	83
5.2.9. Krusza Zamkowa, st. 3.	83
5.2.10. Poznań-Dębiec	83
5.2.11. Sandomierz-Żmigród	83
5.2.12. Pozostałe stanowiska ludów rolniczych neolitu środkowego i późnego	83
5.3. Analiza szczątków ryb ze stanowisk Pobrzeża Południowobałtyckiego	84
5.3.1. Dąbki, st. 9.	84
5.3.2. Ustowo, st. 1.	87
5.3.3. Rzucewo, st. 1.	88
5.3.4. Niedźwiedziówka, st. 1.	91
6. Rybołówstwo epoki brązu oraz epoki żelaza do końca okresu wpływów rzymskich	95
6.1. Wczesna epoka brązu	96
6.2. Epoka brązu/okres halsztacki	97
6.3. Wczesna epoka żelaza – okres halsztacki C-D/okres lateński	97
6.3.1. Pobrzeże Gdańskie	97
6.3.2. Pobrzeże Szczecińskie	99
6.3.3. Pojezierze Wielkopolskie	99
6.3.4. Pojezierze Mazurskie	101
6.4. Rybołówstwo okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów	103
6.4.1. Paprotki Kolonia	103
6.4.2. Wyszembork	104
6.4.3. Znaleźiska ryb z Kujaw i Mazowsza	105
6.4.4. Szczątki ryb z cementarzysk	105
7. Rybołówstwo średniowiecza i czasów nowożytnych	107
7.1. Pobrzeże Szczecińskie	108
7.2. Pobrzeże Gdańskie	114
7.3. Pomorze Zachodnie i Środkowe	118
7.4. Pomorze Wschodnie	119
7.5. Ziemia chełmińska	120
7.6. Wielkopolska i Kujawy	121
7.6.1. Wczesne średniowiecze	121
7.6.2. Późne średniowiecze	125
7.6.3. Czasy nowożytne	127
7.7. Dolny Śląsk	129
7.8. Mazowsze	130
7.9. Prusy	131
7.10. Rozmiary ryb łowionych w średniowieczu w świetle materiałów archeoichtiologicznych	131
8. Historia rybołówstwa od schyłkowego paleolitu do czasów nowożytnych	139
Zakończenie	149
Literatura	151
Aneksy	167
Aneks 1. Wykaz taksonów ryb kolekcji porównawczej	167
Aneks 2. Katalog kontekstowy zbiorów archeoichtiologicznych uwzględnionych w pracy	168
Summary	191